

Janus Kamban

85 ár

Janus Kamban var ímillum teir landsmenn okkara, ið vóru í útbúgvingarörindum í Keypmannahavn seinast í 1930árunum, men gjørdust útiðsetar eitt fimmára skeið av krígsávu. Hetta ættarliðið var nakað serligt. Tann drúgva tíðin í noyddari útleið í nazismunna skugga hevði sett føðilandið í eitt nýtt og óðrvisi ljós og gjørt hesi ungu meðvitandi um samleika og tjóðskap. Tiltikið er samanhaldið og tað blómandi felagslívið í stórbýnum. Eyðkent fyri flestu teirra var eitt djarvt viðskygni, áður aldri sæð ímillum føroyingar. Neyvan hevur nakar ungdomur í Føroya søgu havt so treystligar hugsjónir og sett sær so stór framtíðarmál. Eftir krígslok komu tey heim aftur, miðvis og virkisfús. Tann gamli heimurin var farin í sor, nú skuldi byggjast av nýggjum. Føroyar skuldu verða frælsar, mennast vinnuliga, mentunarlaga og politiskt, og verða tjóð ímillum aðrar tjóðir.

Ikki kann sigast, at tað politiska úrslitið hjá teimum gomlu lögtingsmonnunum - *heimastýrislógini* - kom at svara til vónirnar og dreymarnar. Men hóast mong teirra mundu kenna seg vónsvikin, og vildu treyðugt kennast við hesa skipan, má áðannast, at teirra partur hevur ikki ligið eftir hesi fimti árin. Fært tú ikki tann, tú elskar, mást tú royna at elska tann, tú fært, og vóna, at alt fer at laga seg til tað

betra. Í staðin varð tosað um at vera á *rættari leið*. Hesir »asfaltføroyingar« hava sanniliga sett sín dám á samfelag okkara eftir kríggj. Og broytingin hevur verið stór - nú ganga sum kunnugt allir føroyingar á

alfalti, enná í túninum í Mykinesi.

Tann mentunarlaga og samfelagsliga menningin hevði størstan týðning. Uttan hesar menn og kvinnur var eingin radikal tjóðskaparrørsla og málrørsla, einki

Fróðskaparfelag og einki Fróðskaparsetur. Og nú hetta skal vera ein heilsan til føðingardagsbarnið, ið er listamaður, skal sigast, at uttan tey vóru helst hvørki Listafelag, Listasavn ella Listakáli.

1923 er eitt søguligt ár í Føroya mentunarsøgu - tá fór tann fyrsti føroyingurin undir at fáa sær rættiliga listarliga útbúgving. Tað var Bergithe Johannessen úr Vestmanna. Við Mikines, Janusi Kamban og Ruth Smith fingi vit okkara fyrstu professionellu listafólk. Janus var næmingur á myndahøggaraskúlanum á Kunstakademiet í Keypmannahavn hjá E. Utzon-Frank 1932-35 og 1938-40. Listin skuldi ikki longur einans vera ítriv, men lívins meining og álvarsliga innihald. Hesi undangongufólk lögdu stóð undir eina listarliga menning, sum hevur borið okkum longri á leið - fram ímóti teirri mentanarlugu búning og tilbúgving, ið navninn Janus skald á sinni setti sum treyt fyri, at vit einaferð skuldu kunna

rópa okkum eina mentaða tjóð (sambært Hanusi Andreassen).

Fleiri yngri landsmenn tóku eftir, leitaðu til tann sama listaskúlan í stórbýnum. Tá ið kríggj kom og Danmark varð hersett, vóru hesi myndlistafólk stódd í Keypmannahavn, og har noyddust tey at vera verandi tey 5 krígsárin. Summi vóru liðug við útbúgving sína, men ikki heim farin, onnur vóru júst farin undir lesnaðin. Tann unga tjóðin kundi manna eitt heilt lið av gávuríkum myndlistafólkum, og ein nýggj listagrein var við at festa røtur. Men fólk ið átti hetta til góðar - heima í Føroyum vistu tey lítið og einki um ta nýggju myndlistina.

Studentar og aðrir útiðsetar - vit siggja nøvnini á mongum, ið komu at seta sín dám á føroyska samfelagið eftir kríggj - tóku seg saman og stovnaðu Listafelag Føroya í 1941, til tess at stuðla hesa nýggju listagrein. Formaður varð Hans Debes Joensen, seinni landslæknir. Janus var sum vera man við. Hann

hevði nøkur ár frammanundan fyrireikað ta fyrstu føroysku »útiðsetaframsýningina« í myndhøggaraskemmuni hjá sær sjálvum í Nørrebrogade. Hanus við Høgadalssá, sum kom at dugna myndlistini nógv eftir kríggj - hann andaðist her fyri - var eisini uppi.

Janus Kamban, ið hós-dagin 10. september fyllir 85, var í tí vónrika skara, ið kom heim eftir krígslok, í august 1945, við fyrsta ferðamannaskipinum, »Aarhus« hjá DFDS. Í bók síni um Janus tekur Gunnar Hoydal soleiðis til: »Men korini vóru trong, tær góðu tíðirnar beint eftir kríggj fjarðu skjótt burtur, og Janus kom at sanna tað, sum hevur fylgt honum bæði fyrr og síðani, at hjá føroyskum listamanni er ofta smáligt og kanska beinleiðis svangligt viðhvørt. - Tað vistu vit frammanundan, hevur hann greitt frá. Vit vistu, at tað fór at vera smátt, og tað var ikki, tí vit hugsaðu um innløguna, at vit stundaðu eftir at sleppa heimaftur. Tað var meira

Móðurmálið, minnisvarði fyri V. U. Hammershaimb, 1948